

Хомяк И.Н.

НАУЧНЫЙ СТИЛЬ КАК ОБЪЕКТ ИЗУЧЕНИЯ СТИЛИСТИКИ

В статье анализируются методы и приемы разбора текстов научного стиля, их анализ на лекционных и практических занятиях по стилистике украинского языка.

Ключевые слова: стили украинского языка, научный текст, методы и приемы обучения, лекция, практическое занятие.

Homyak I.N.

SCIENTIFIC TEXT AS AN OBJECT OF STYLISTICS STUDYING

The article presents an analysis of methods and techniques of texts in scientific style processing, their analysis which are used during lectures and workshops of Ukrainian language stylistics.

Key words: styles of Ukrainian language, scientific text, methods and techniques of studying, lecture, workshop.

УДК 371.32

Антончук О.М.

РЕАЛІЗАЦІЯ МОВЛЕННЕВОЇ ЛІНІЇ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОРФОГРАФІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено обґрунтуванню необхідності застосування мовленнєвих завдань як засобу реалізації комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення орфографії у середніх класах, виявленні специфіки цього типу завдань і вправ.

Ключові слова: орфографія, комунікативно-діяльнісний підхід, творчі вправи.

Нині школа покликана формувати суспільно активну, творчу особистість, яка здатна самостійно мислити, приймати нестандартні рішення, висувати і реалізувати нові, сміливі ідеї. Цей підхід відображений у нормативних документах [2; 4; 5], які орієнтують вчителів-словесників на першочерговий розвиток умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності.

У програмі виділена окрема мовленнєва змістова лінія, яка подається за принципом структурної семантичності, передбачає поступове ускладнення і поглиблення мовленнєвознавчих понять та формування відповідних умінь [4, с. 5]. Ця лінія є основною для визначення рівня навчальних досягнень учнів з предмета, оскільки вимоги до засвоєння її змісту є спеціальними. Призначення мовленнєвої змістової лінії полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування і вдосконалення вмінь та навичок в аудіюванні, читанні, говорінні, письмі [4].

Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення української мови спонукає вчителя розвивати мовлення учнів не лише на спеціально відведених для цього уроках, а й систематично під час засвоєння будь-якого мовного матеріалу, зокрема й орфографії.

За необхідність навчання правопису у зв'язку з розвитком мовленнєвих умінь і навичок висловилися С.Х.Чавдаров, Г.І.Купрієнко, М.Г.Стельмахович, В.Я.Мельничайко та ін. Сучасні дослідники М.І.Пентилюк, К.М.Плиско, І.М.Хом'як, Г.Т.Шелехова вирішують проблему вдосконалення методів і прийомів вивчення мови з метою ефективного впливу на мовленнєві здібності школярів. Великого значення вчені надають розвиткові усного і писемного мовлення учнів, мовленнєвій культурі юної особистості.

Сьогодні навчання української мови вимагає комунікативного спрямування, для того щоб забезпечити активну мовленнєву діяльність школярів, викликати в них бажання висловлюватися, взаємодіяти зі співрозмовником, збагачувати мовлення з погляду лексичної і граматичної будови.

Засобом формування мовних і мовленнєвих умінь можуть слугувати ситуативні завдання, які допомагають надати мовному завданню або вправі комунікативної

спрямованості, об'єднати мовну, мовленнєву та соціокультурну змістові лінії, зробити процес навчання української мови цілеспрямованим і вмотивованим.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні необхідності застосування мовленнєвих завдань як засобу реалізації комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення орфографії у середніх класах, виявленні специфіки цього типу завдань і вправ.

Формування мовних і мовленнєвих умінь проводиться одночасно, що сприяє реалізації мети шкільного курсу української мови та усіх змістових ліній. Вищим ступенем творчої діяльності, ускладненої правописними завданнями, є твори, різноманітні за джерелом одержання інформації: за власним спостереженням, на матеріалі життєвого досвіду, за картинами, за матеріалом художнього та інших творів, за скульптурою, кінофільмом, теле- і радіопередачею, за музичним твором та ін.

Розглядаючи продуктивні види мовленнєвої діяльності, слід зазначити, що письмо реалізується переважно письмовим монологом. Для створення писемного монологічного висловлювання потрібно володіти навичками: зображення знаків письма – навичками каліграфії; правильного перекодування звуків мови в адекватні знаки письма – навичками орфографії; побудови письмового висловлювання – навичками композиції [7, с. 172].

Формування орфографічних умінь і навичок проходить не лише на рівні відтворення, але й на рівні творчої діяльності школярів. Це стосується насамперед роботи над розвитком писемного зв'язного мовлення.

Грамотному письму сприяє і вдало дібрана розповідь вчителя про певну орфограму. Так, вивчаючи написання часток, методом усного викладу обґрунтовували важливість знання правопису цієї частини мови, скориставшись матеріалом, вміщеним у книзі І.Р.Вихованця "Таїна слова" [1, с. 227-228]:

– Усілякі є на світі дієства. Той малює. Той співає. А той пише вірші та пісні. Хтось біжить. Хтось спішить. І спішить і не спішить... Частка ж чинить чародійства. Творить у реченнях дива.

*Диво перше розпочнемо. У реченнях часто порядкує частка **не**. Вона надає висловленню протилежного змісту. Порівняйте: Хлопчик співав і Хлопчик не співав, Дівчинка пише листа і Дівчинка не пише листа. Коли частка **не** стоїть при присудковій, то маємо повне заперечення змісту висловлюваного. І вона заперечує зміст повідомлюваного, коли стосується підмета або другорядного члена речення: Не хлопчик співав, Не дівчинка пише листа, Дівчинка пише не листа.*

Учням ставили такі запитання:

Для чого треба вивчати правила поділу іменників на відміни, правила поділу відмін на групи, поділ прикметників на групи, дієслів на дієвідміни? Для чого треба знати основні граматичні ознаки дієприкметника, дієприслівника? Усвідомлення перспективності, практичної цінності теоретичних знань мобілізувало увагу школярів, викликало інтерес до вивчення матеріалу і збуджувало бажання пізнати, запам'ятати повідомлюване.

Завершують процес засвоєння орфограми синтетичні (творчі) вправи. Їх виконання сприяє оволодінню орфографічно грамотним письмом не лише як системою правил, але і як важливим компонентом грамотного мовлення в цілому [3, с. 70]. Дидактичною метою цих вправ є формування в учнів уміння успішно орієнтуватися в комунікативній ситуації, чітко, правильно, швидко розв'язувати проблеми на основі творчого застосування здобутих знань (наведення прикладів слів, речень, творчі диктанти, твори).

Завдання текстового творчого диктанту полягає як у виробленні правописних навичок учнів, так і в розвитку їх творчого мислення. Умовами творчого диктанту є: 1) розширення, доповнення тексту; 2) зміна в продиктованому тексті граматичних форм; 3) заміна одних слів або словосполучень іншими. Серед творчих диктантів виділяють: текстуальні, словникові, вибіркові, графічні. Коли ж потрібно повторити й закріпити певні орфограми, звернути увагу на них, такі диктанти інколи не приносять бажаних результатів, бо діти уникають слів, у правописі яких сумніваються.

Подібним до переказу є вільний диктант. Його завдання – навчити школярів правильно виділяти в тексті основну думку, ділити текст на частини тощо. Під час такого диктанту вчитель аналізує змістові, правописні й мовленнєві помилки.

Однак складність полягає у підготовці школярів зосереджувати свою увагу на одночасному виконанні кількох розумових і практичних операцій з вивченим раніше і новим матеріалом. На цьому етапі раніше набуті знання удосконалювалися, закріплювалися і тим самим набували творчого характеру. Застосовувалися різні види творчих вправ, характерною особливістю яких було виконання розумових дій із зовнішніми опорами (картини, кадри діафільмів, опорні слова, плани). Вони відрізнялися більшою складністю і ступенем самостійності учнів під час їх виконання: вільний диктант, творчий диктант, твір, переказ. Творчі вправи супроводжувалися орфографічним чи морфологічно-орфографічним розбором слів з контрольними орфограмами, під час виконання якого школярі з'ясовували, як і чому саме так пишеться слово, відповідна орфограма виділялася з метою міцнішого запам'ятовування її.

Вправи творчого характеру забезпечували вільне висловлювання думок і осмислений виклад їх на письмі. Як усні, так і письмові вправи цього типу допомагали учням зробити крок від оперування матеріалом підручника до використання у мовленні своїх прикладів з певними орфограмами. Своєрідним етапом підготовки до написання твору був взаємодиктант “Підготовка до твору”. Текст диктанту складався зі слів або речень, в яких у минулих роботах учні робили помилки. Тексти роздавалися школярам для тренувань шляхом взаємодиктування.

Під час вибіркового творчого диктанту з тексту, який читав учитель, діти виписували контрольні слова, відразу ставлячи їх у заданій формі (не у тій, яка була в контексті). Наприклад, опрацьовуючи тему “Закінчення іменників II відміни в родовому відмінку однини”, добирали текст, насичений іменниками цієї групи в різних відмінках. Школярі записували їх у родовому відмінку однини.

Основним напрямом правописної роботи має стати вироблення вмінь грамотного слововживання в потоці зв'язного мовлення. У процесі оволодіння писемним мовленням учневі необхідно пройти дві стадії: конкретно-ситуативну (вміння вживати орфограму в окремому слові) й узагальнено-ситуативну (здатність передавати контрольну орфограму в інших словах, підпорядкованих аналізованому орфографічному правилу) [6, с. 109].

Таким чином, аналіз нормативних документів, лінгводидактичної літератури та практики вивчення орфографії у середніх класах засвідчив актуальність і перспективність посилення комунікативної спрямованості у навчанні правопису, створення системи творчих ситуативних завдань, а також довів необхідність подальшого дослідження порушеної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вихованець І.Р. “Таїна слова” / І.Р. Вихованець. – К.: Рад. школа, 1990. – 284 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Українська мова й література в сер. шк., гімн., ліцеях та колегіумах. – 2004. – № 1. – С. 174-184.
3. Приступа Г.Н. В поисках путей повышения орфографической грамотности (Результаты обучающего эксперимента) / Г.Н. Приступа // Русский язык в школе. – 1976. – № 1. – С. 68-71.
4. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи. – К.: Перун, 2005. – 176 с.
5. Скуратівський Л.В. Концепція мовної освіти 12-річної школи (укр. мова) / Л.В. Скуратівський // Укр. мова і літ. в школі. – 2002. – №2. – С. 4-10.
6. Хом'як І.М. Зв'язок у вивченні орфографії зі структурними рівнями української мови: навчально-методичний посібник для здобувачів наукового ступеня і студентів української філології / І.М. Хом'як. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2011. – 124 с.
7. Что значит знать язык и владеть им / Н.М.Шанский, И.Л.Резниченко и др. – Л.: Просвещение, 1989. – 192 с.

Антончук А.М.

**РЕАЛИЗАЦИЯ РЕЧЕВОЙ ЛИНИИ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ ВО ВРЕМЯ ИЗУЧЕНИЯ
ОРФОГРАФИИ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ**

Статья посвящена обоснованию целесообразности и эффективности использования речевых заданий как средства реализации коммуникативно-деятельного подхода к изучению орфографии в средних классах, описанию специфики этого типа заданий и упражнений.

Ключевые слова: коммуникативно-деятельный подход, орфография, творческие упражнения.

Antonchuk O.M.

**REALIZATION OF THE SPEECH LINE OF THE MAINTENANCE OF TRAINING DURING
SPELLING STUDYING AT THE BASIC SCHOOL**

Article is devoted a substantiation of expediency and efficiency of use of speech tasks as implementers of the communicatively-active approach to spelling studying in middle classes, to the description of specificity of this type of tasks and exercises

Key words: the communicatively-active approach, the orthography, creative exercises.

УДК 378+81.42

Арешенков Ю.О.

**ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ТЕКСТУ В КУРСІ “НАУКОВА МОВА”**

Представлено класифікацію формальних лексичних засобів організації наукового тексту в комунікативно-функціональному аспекті. Розглядаються функціональні групи слів, які забезпечують тематичну цілісність, логічну послідовність та композиційну єдність мовлення.

Ключові слова: науковий текст, лінгвістика тексту, засоби організації тексту, функціональні групи слів.

Структурно-семантична організація тексту привертає пильну увагу лінгвістики з огляду на важливість осмислення механізму створення кінцевого продукту мовлення, а також в аспекті значущості виявлення закономірностей дії цього механізму при вирішенні завдань удосконалення комунікативних якостей текстів певного функціонального спрямування. Практична цінність відомостей про синтаксис та стилістику тексту, розуміння принципів організації та засвоєння прийомів побудови текстів різних жанрів наукового стилю мають особливу вагу в курсі “Наукова мова” для аспірантів та магістрантів. Науково-методична база цього курсу перебуває на стадії активного формування, і питання, пов’язані з підвищення культури писемного мовлення, безперечно, повинні мати найвищу пріоритетність.

Уже в межах шкільного курсу української мови майбутні студенти одержують базові відомості з лінгвістики тексту, зокрема про функціональні можливості лексичних і синтаксичних способів створення цілісності та зв’язності тексту, значну увагу приділено їм і в навчально-методичній літературі. Сучасна методика послідовно намагається наблизити викладання мови до потреб життя. Провідні методисти (В. Мельничайко, Л. Величко, Н. Грипас та ін.) переконливо довели, що недостатній рівень володіння навичками зв’язного мовлення значною мірою пояснюється недоліками у вивченні шкільного курсу граматики, який обмежувався вивченням синтаксично ізольованого речення. При цьому значно важливіші закономірності контекстного мовлення, які діють поза межами окремого висловлення, залишалися поза увагою. Брак системності породжує стихійність в оволодінні принципами побудови зв’язного тексту, що призводить до численних недоліків у мові учнівських творів та переказів, серед яких найчастіше виділяють: відсутність зв’язку між